

## Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

**Danskernes Historie Online** er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

### Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:  
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

### Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

### Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>  
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

# SKOVGAARDS BILLEDER *i* VIBORG DOMKIRKE



40 GENGIVELSER  
MED INDLEDNING AF HENNING HØIRUP

---

VIBORG DOMKIRKES FORLAG

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskere Bibliotek

SKOVGAARDS BILLEDER  
I  
VIBORG DOMKIRKE

SKOVGAARDS BILLEDER  
I  
VIBORG DOMKIRKE

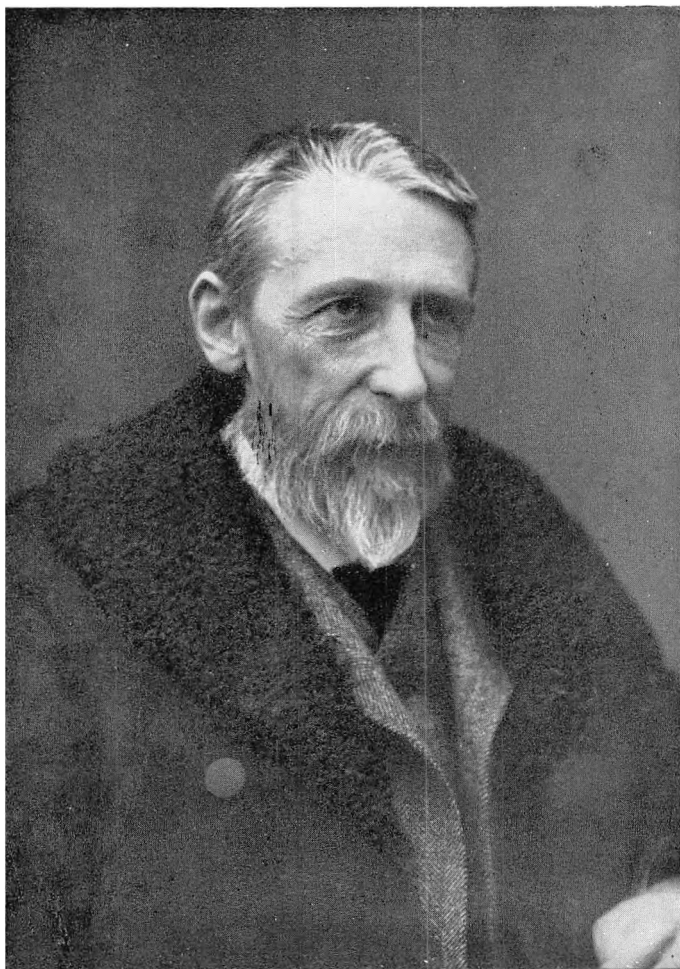
40 GENGIVELSER

MED INDLEDNING AF  
HENNING HØIRUP

---

VIBORG DOMKIRKES FORLAG





*Jostein Skovgaard*

## INDLEDNING

*Joakim Skovgaard* fødtes den 18. november 1856 som ældste søn af landskabsmaleren *P. C. Skovgaard*. De ældste traditioner i dansk kunst og kultur prægede hjemmet, hvor moderen, *Georgia Schouw*, sang og fortalte for børnene, så deres billedfantasi fik rigt stof at arbejde med. Forældrene sluttede sig nært til Grundtvigs menighed i Vartov, og deres levende kristendom gav hverdagen sin glade grundtone. Faderen holdt morgenandagt og ledede selv børnenes undervisning. Moderens kærlighed til Grundtvigs salmer gik i arv til Joakim, der kun var tolv år ved hendes død.

I faderens atelier fik han en grundig kunstnerisk skoling. Efter sin konfirmation kom han i malerlære, fik svendebrev som atten-årig og gik derefter på Kunstakademiet. I 1880 rejste den unge kunstner til Paris, men størst betydning fik hans næste rejse, til Italien og Grækenland (1882–84). Der erkendte han, at »antikken er en god styrmand«! Formfølelse og de store kompositoriske linier i den klassiske kunst hjalp ham til at sætte sine mål.

Efter sit bryllup i 1886 med *Agnete Lange* besøgte Skovgaard påny Italien, hvor hustruen var døden nær af tyfus. Hendes helbredelse indgav ham motivet til det bibelske billede: *Englen rører vandet i Bethesda Dam* (1887–88, Nationalgalleriet i Oslo). Hans evne til at levendegøre Det gamle Testaments beretninger lægger sig

første gang for dagen i den farveglade og dramatiske fremstilling af *Pennina spotter Hanna* (1890–92, Skovgaard-Museet i Viborg). Det mægtigste af hans tidlige bibelske billeder er *Kristus i de dødes rige* (1894, Kunstmuseet i København), inspireret af Grundtvigs salme om nedfarten til dødsriget: »I kvæld blev der banket på helvedes port« (moderens yndlingssalme). Billedet er på een gang en kunstnerisk og kristelig bekendelse. Lyset, der med Kristus bryder ind i dødens mørke, er fremstillet med enestående rumlig og plastisk kraft; længselen efter forløsning i den store menneskeskare og fastheden, det urokkelige i Kristusskikkelsen, udtrykker kærnen i Skovgaards kristne tro.

Med dette værk stod Joakim Skovgaard allerede som »malerkunstens Grundtvig« (*Julius Lange*). Han fik i de følgende år større og mere omfattende dekorative arbejder betroet end nogen anden dansk kunstner før eller siden. Det første var *Viborg Domkirkes udsmykning*, som i 1895 blev lagt i hans hånd. I et privat brev nogle år før havde han udtrykt håbet om at få lov til at tjene den kristne menighed også som kunstner: »Om det måtte kendes på min kunst, at jeg er kristen, om jeg på den måde måtte vidne noget om kristendom, for jeg er nu skabt til at bruge hånden frem for ordet«.

Efter genopførelsen af Viborg Domkirke i 1864–76 var det blevet mere og mere klart for alle kyndige, at professor *Høyens* kongstanke: at genskabe kirken som den oprindelige romanske storkirke »i formernes liv og farvernes lue« (som *Carl Ploug* skrev i indvielseskantaten) ikke var lykkedes. Den strenge rekonstruktion havde medført en kendelig stivhed og tørhed i kirkerummet som kun en stor skabende kunstner kunne overvinde. Kirkens arkitekt, professor *Storck*, ønskede, at selve midterskibets granitflader skulle smykkes med malerier som i Sct.

Michaeliskirken i Hildesheim (et farvelagt udkast findes i Domkirkens sakristi). Men Skovgaard veg tilbage for at male på »det dejlige stof granitten«. Tyve år før havde han som malerlærling arbejdet i Viborg Domkirke og lært at elske de gamle granitkvadre, som han siden – selv blandt Sydens marmor – kunne længes efter. Derfor valgte han at udsmykke sideskibenes, korsarmenes og korets kalkede vægflader og hvælvinger *al fresco*. I midterskibet malede han kun de små triforiefelter, og han afstemte sine farver – han foretrak de gamle naturfarver fremfor moderne syntetiske – efter det ærværdige byggemateriale.

For at nå den fulde samklang mellem billederne og rummet gav Skovgaard afkald på den perspektiviske virkning. Kirkens arkitektur måtte ikke brydes. Dens vægge rejste krav om at males »i bunden stil« – ligesom en salme må skrives i fast versemål. De bånd, han således lagde på sin stil, bestemtes for en del af gammel folkelig kunst og af traditionen fra kirkemaleriets gamle stormestre, men først og fremmest af, at han så det som et heligt kald at smykke en kirke. Bundet af Bibelens budskab og viljen til at tjene menighedens behov kunne han da »styre lige løs mod det væsentlige«, som han selv siger.

Om billedernes tilblivelse fortæller Skovgaard i sin værdifulde redegørelse: *Om billederne i Viborg Domkirke*. De allerfleste »kom« så færdige til ham, at han kun i ringe grad behøvede at file på dem. Hvad han således havde fået givet at se for sig, skulle der meget stærke bevæggrunde til at rokke ham fra. Han skrev til biskop Swane: »Det må jeg først og fremmest holde fast, at mig selv må jeg give, – maler jeg ikke ud af mit eget syn og hjerte, bliver det dårligt«. Han ønskede at væggene skulle *fortælle* – vidne jævnt og tydeligt om Guds store gerninger til vor frelse. I visse tilfælde forenkledede han

derfor, under arbejdet, sine billeder – således lod han med hård hånd nogle kunstnerisk fine sidegrupper bort-hugge på korvæggene, for at opmærksomheden ikke skulle drages bort fra hovedbudskabet. Evangeliet om opstan-delsen og himmelfarten skulle fremtræde i sin renhed.

Skovgaards første samlede udkast til billederne var færdige i 1897, og året efter udstilledes de store kartoner, som nu findes i Hirschsprungs Museum. Men derefter fulgte studier i udlandet og prøvearbejder i kirken for at finde frem til den bedste maleriske teknik. Et af prøve-billederne fra 1899 er bevaret i Domkirken, nemlig »Sodomas ødelæggelse«. Den opmærksomme iagttager vil se, at dette billede teknisk adskiller sig fra de øvrige, idet det er malet på tør væg med kaseinfarver, ikke i den våde kalkpuds (al fresco).

Efter at fresco-teknikken var valgt, kunne i 1901 ud-førelsen begynde. Arbejdets uhyre omfang: at smykke over 2600 kvadratmeter vægge og hvælvinger, gjorde det nødvendigt for Skovgaard at udvælge medhjælpere og sammensveje dem i nært arbejdsfællesskab. Første-manden blandt disse kunstnere var *Niels Larsen Stevns*, men fremhæves må også *J. Mielche*, *A. Lofthus* og *Viggo Madsen*. De forstod at arbejde i Skovgaards ånd og stil, så billedrækken overalt bærer sin skabers præg.

Trods den omhyggelige tilrettelægning frembød selve arbejdet i kirken dog mange vanskeligheder, som kulmi-nerede ved udsmykningen af hvælvingerne. Her blev figurerne på det uberegneligste fortrukne, og man måtte eksperimentere sig frem til den rette afstandsvirkning. Som en Penelope, der om natten udslettede dagens ar-bejde, beordrede Skovgaard gang på gang det forrige års arbejde slået ned (Saxild). I fem år kørte det store stillads i Domkirkens korsarme frem og tilbage, indtil freskerne, i september 1906, endelig stod fuldført.

Sideskibene og midtskibets triforiefelter fortæller Den gamle Pagts historie (billederne er her sideløbende: Til hvert billede på nordsiden svarer det modstående på sydsiden). Korsarmenes billeder gengiver (uden tidsmæssig rækkefølge) afgørende begivenheder i Jesu frelsergerning, fra fristelsen i ørkenen til korsfæstelsen, og oppe i koret fremstilles opstandelsen og himmelfarten. Kristendommens store treklang: Skabelsen, Faldet og Genoprettelsen ved Kristus levendegøres for os, ikke blot for at dekorere rummet, men først og fremmest for at tjene Ordet, »forjættelsens ord, som begynder at opfyldes, hvor Kristus kommer til verden, og bliver midtpunktet, indtil han samler sin høst i lade«! (Joakim Skovgaard).

Som Giottos fresker i Arenakapellet kan Skovgaards billeder aflæses fra øverst til nederst som teksten i Den hellige Skrift. De steder, hvor han udformer boretningen videre end Bibelen, er få og forklarer sig selv – således billedet af Abraham og Isak, der vender tilbage til Sara (dette er ikke omtalt i Bibelen). Det samme gælder billedet nederst på korets nordside, under opstandelsen: *Udgangen af Dødsriget*. Her videreføres fremstillingen i det tidligere omtalte billede: Kristus i Dødsriget, men Skovgaard afviger fra salmens slutning, hvor Herren på skjold bæres op fra dødsriget af alle profeterne. På billedet går Kristus foran, idet han fører Adam og Eva ved hånden – og de rækker igen hånd til de følgende »for at betegne det levende bånd, hvormed de frelste er knyttet til Kristus og til hinanden« (Skovgaard) – et dybt, men enkelt udtryk for Kristi gerning, der gør os til »et med vor drot og hinanden« (Grundtvig).

I forhold til den nyskabte billedverden, som var groet frem i kirken, virkede *midtskibets loft* med sine kopier efter tyske kirkemalerier nu fattigt. Ganske naturligt fik Skovgaard derfor også den opgave at male de store olie-

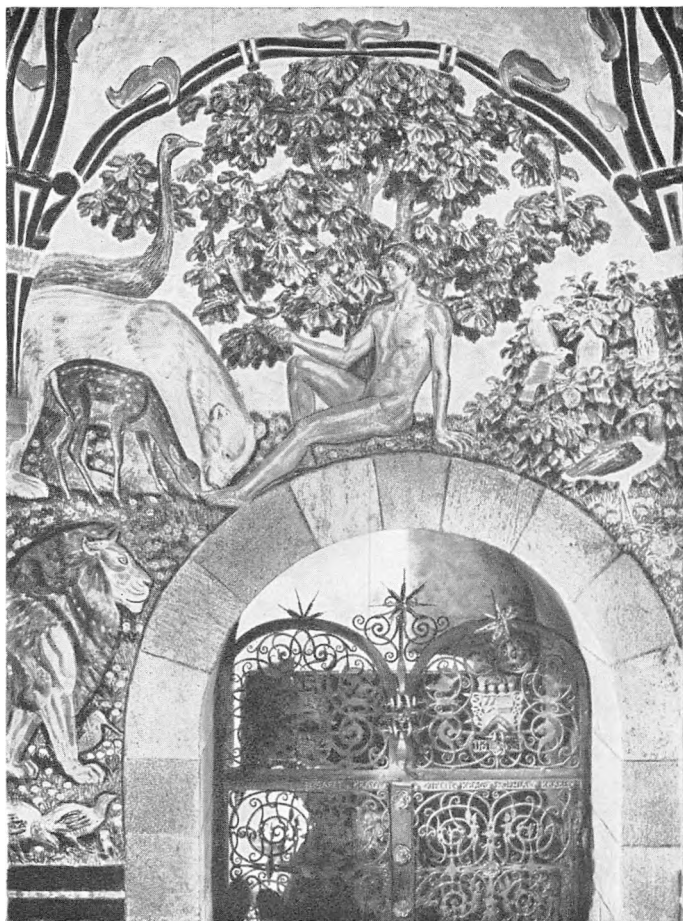
billeder, udført – på mahogni – i årene 1912–13. Motiverne er frelseshistoriens begyndelse, fra Bebudelsen til Jesu dåb, og som ramme derom ses Moses og David, de fire store og de tolv små profeter. I 1913 malede Skovgaard tillige, med bistand af Stevns, »Det store gæstebud« om, efter at hele vægbilledet, der var angrebet af mursalpeter, var nedtaget af italienske teknikere, der igen opsatte det i Kunstmuseet i København.

Glasmosaikken i vestgavlens orgelvindue: *De lousyngende engle* er også Skovgaards værk. Det samme gælder *De lysbærende engle* i Domkirken – skabt for at undgå at lysekroner skulle hindre det frie syn op mod loftets og korets billeder.

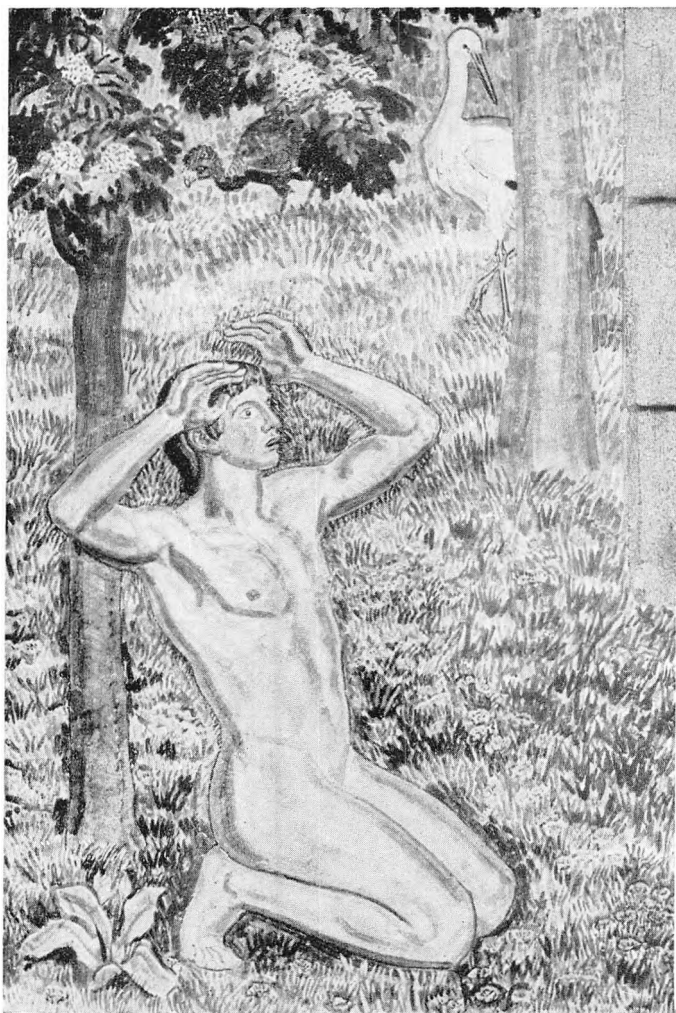
I *Viborg-stilen* udførte Joakim Skovgaard en lang række alterbilleder, deriblandt »Hyrden finder lammet« (Gjørlev Kirke) og »Julenat« (Skagens Kirke). Han skabte altrene i Sct. Nicolaj, Svendborg og i Tveje Merløse, mosaikkerne i Immanuelskirken, København og glasmosaikkerne i Kingo-kirken, Odense og Esajaskirken i København. Som illustratør har han tegnet mange ypperlige arbejder som »Den signede dag« (1885) og »Bibelske Billeder« (1925–27). Også udenfor kirkekunsten vedblev han at virke på alle den bildende kunsts områder lige til sin død den 9. marts 1933.

Det største vidnesbyrd om stadig fornyet kunstnerisk skaberkraft er den mægtige mosaik, Skovgaard i 1921–27 udførte i Lunds Domkirkes apsis: Kristus på den yderste dag. Her som i Viborg føjer hans kunst sig fuldendt ind i rummet, tjenende og frembærende kirkens budskab.

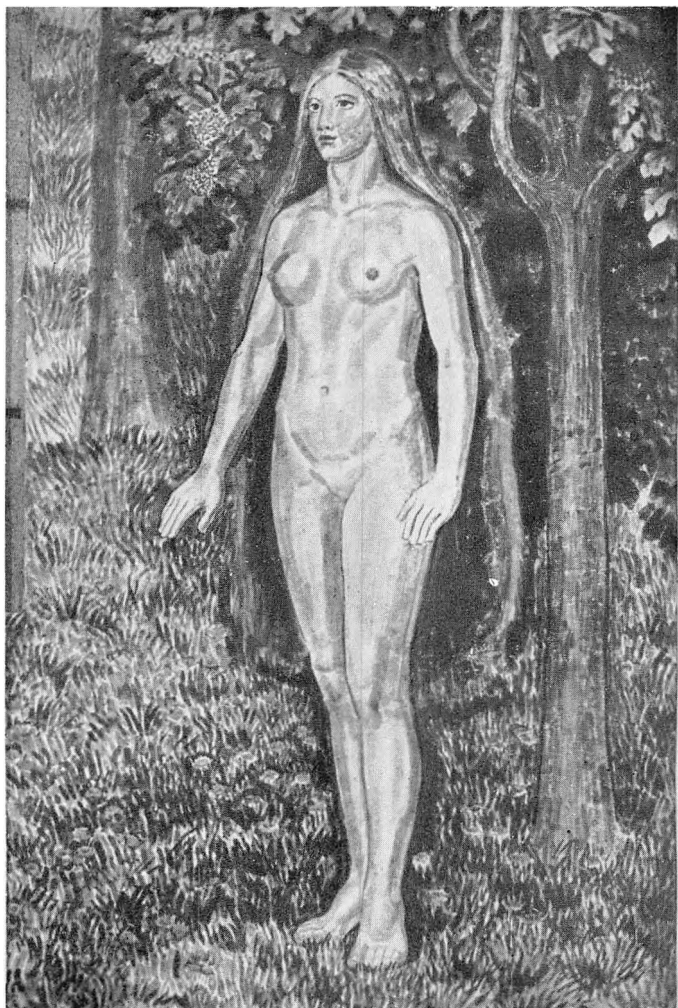




## ADAM GIVER DYRENE NAVNE



ADAM



## DEN NYSKABTE EVA

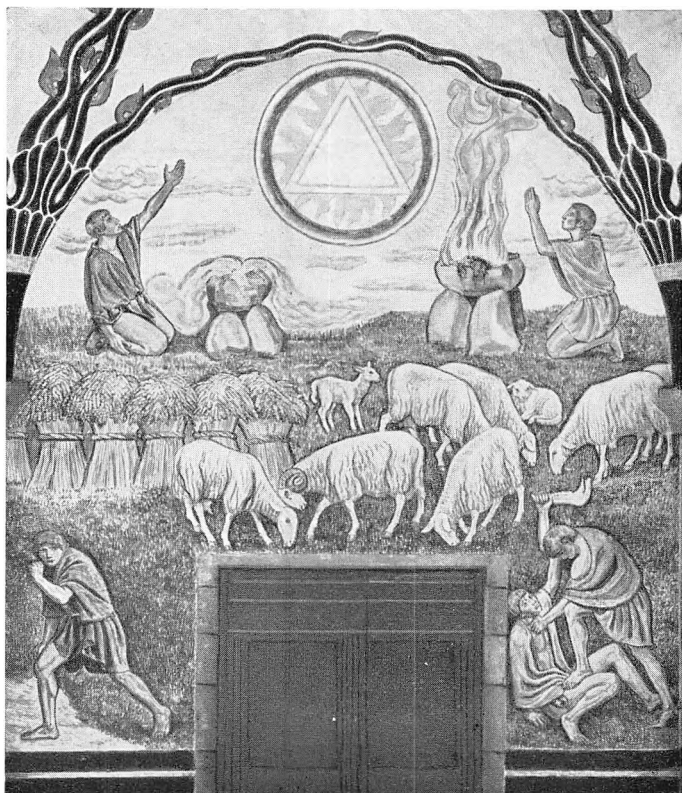




## SYNDEFALDET



## UDDRIVELSEN AF PARADIS



## KAIN OG ABEL



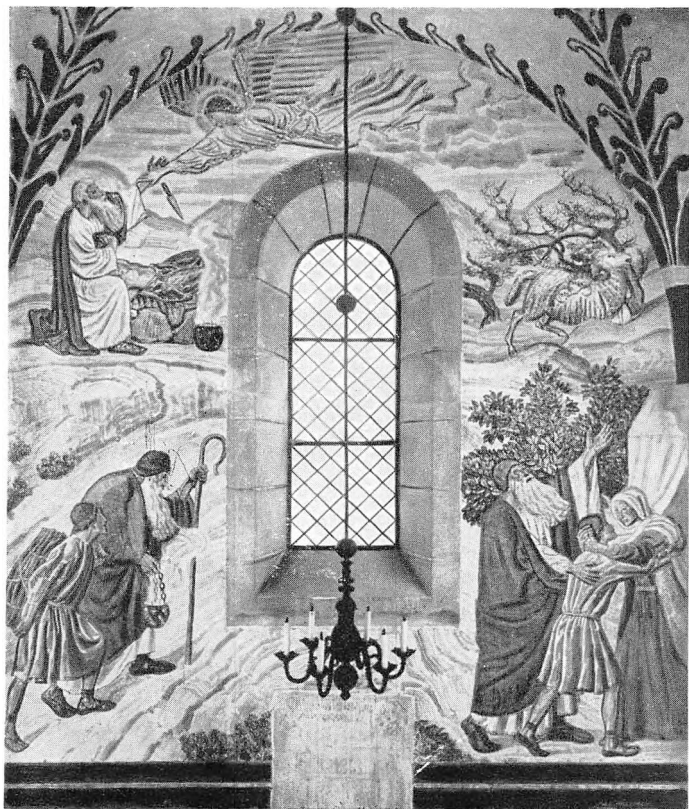


HERREN GÆSTER ABRAHAM  
SODOMAS ØDELÆGGELSE





ABRAHAM BEDER FOR SODOMA



## ISAKS OFRING



## ABRAHAM OG ISAK OP AD MORIA BJERG





## HJEMKOMSTEN



## JAKOBS DRØM OG KAMP



JAKOBS KAMP MED ENGLÉN





JOSEF TYDER FARAOS DRØMME  
JOSEF MODTAGER SINE BRØDRE

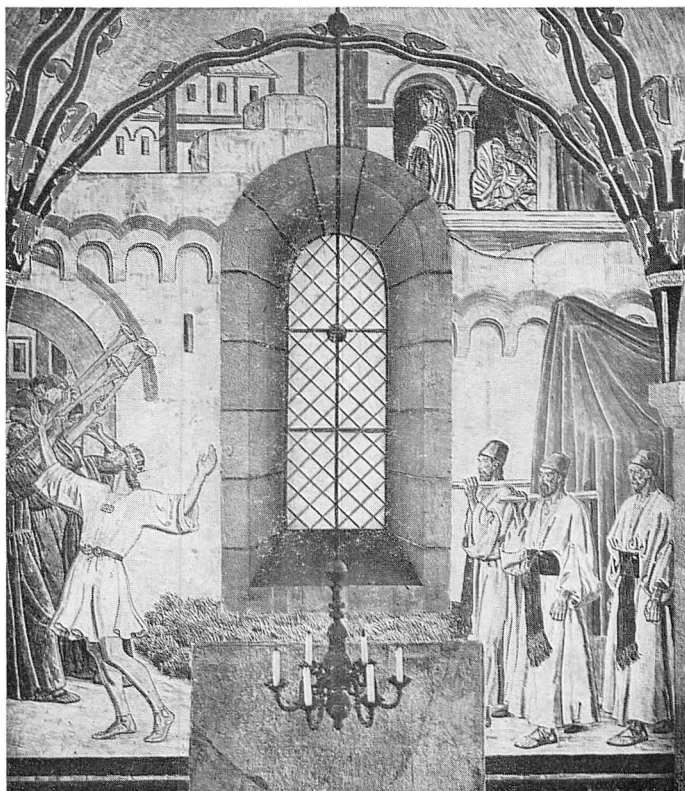




## OVERGANGEN OVER DET RØDE HAV



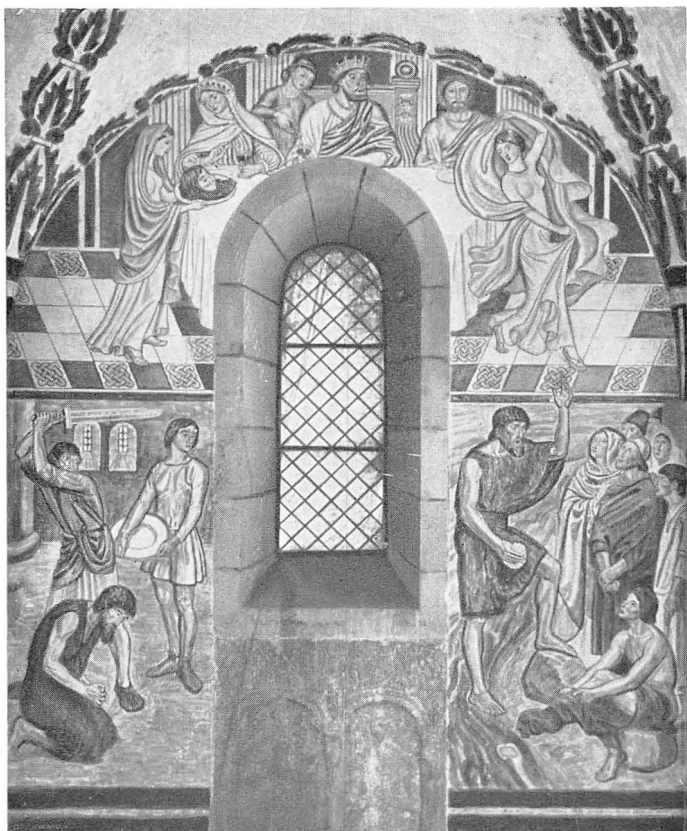
## MOSES MED LOVENS TAVLER JØDERNE VED SINAI BJERG



## DAVID DANSER FOR ARKEN







JOHANNES DØBERS LIV:  
VED JORDAN – SALOMES DANS  
HENRETTELSEN



## JOHANNES DØBER PRÆDIKER



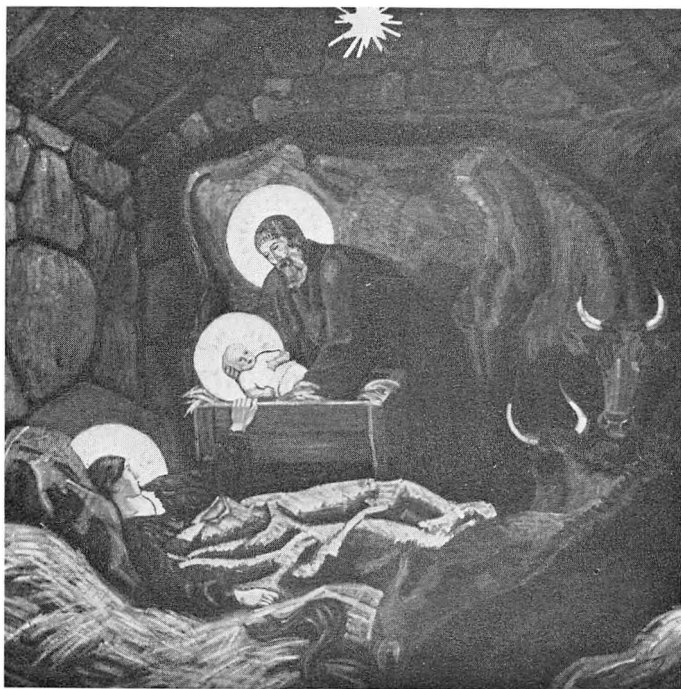


## MARIAS BEBUDELSE

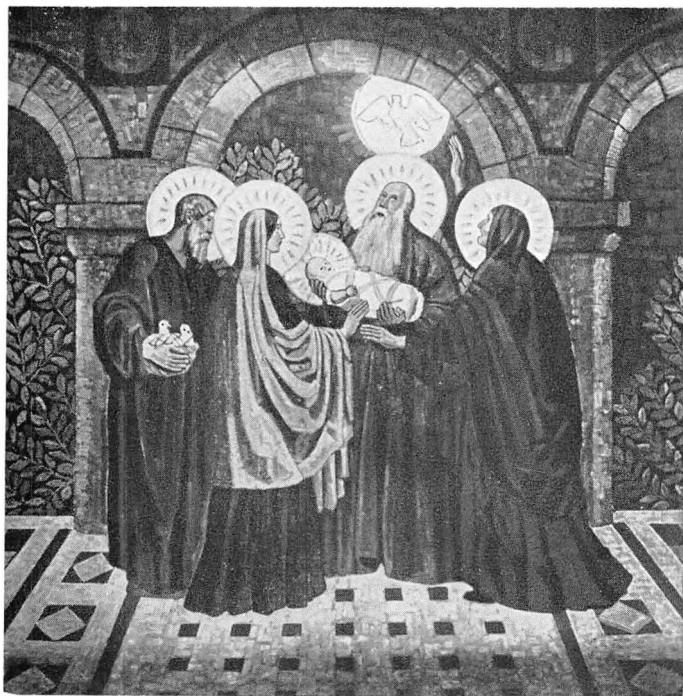




## MARIAS OG ELISABETHS MØDE



## JESU FØDSEL



## FREMSTILLINGEN I TEMPLET

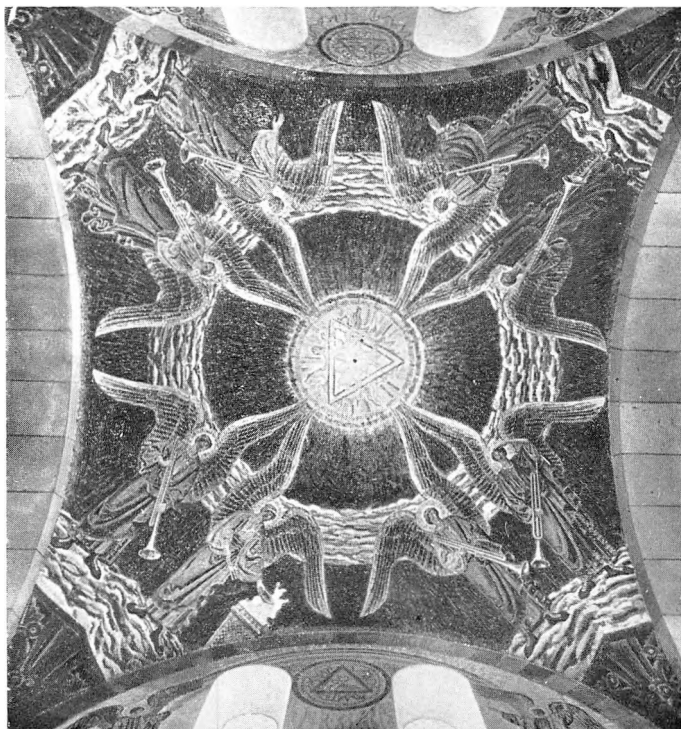


## KRISTI DÅB





KORSHVÆLVINGEN  
DE TOLV APOSTLE OG DE FIRE  
EVANGELISTER



KORHVÆLVINGEN  
DEN OFRENDE ENGEL OG DE SYV ENGLE  
MED BASUNER



LAD DE SMÅ BØRN KOMME TIL MIG





## INDBYDELSEN TIL DET STORE GÆSTEBUD

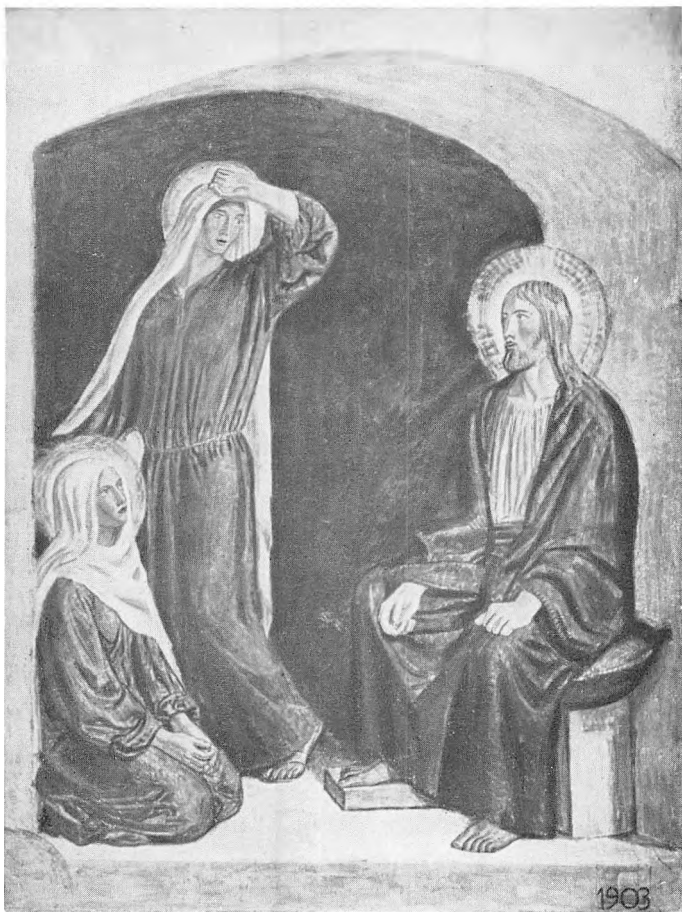




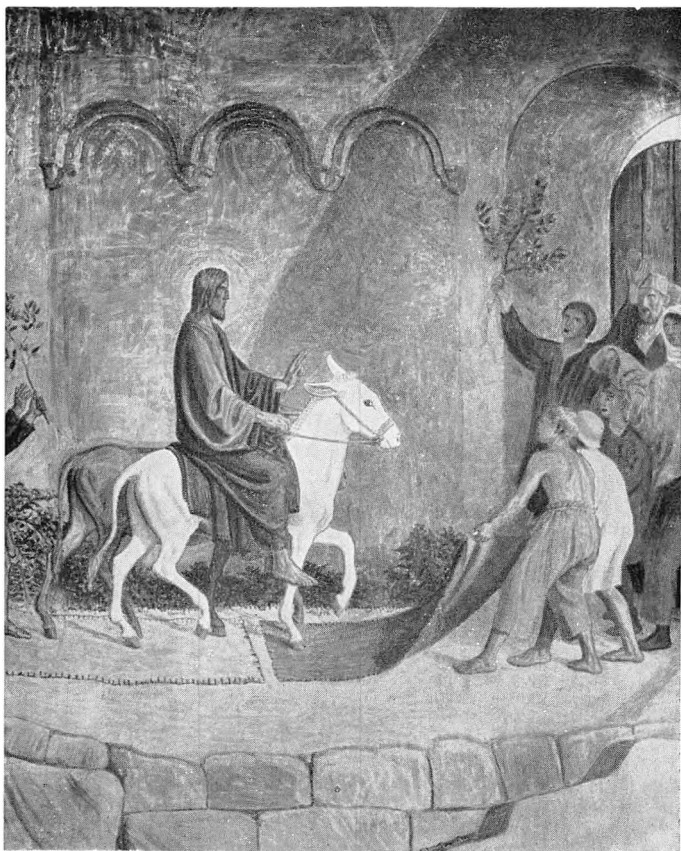
## BRUDEPARRET



INDTOGET I JERUSALEM  
LAZARUS' OPVÆKKELSE  
JESUS HOS MARTHE OG MARIA

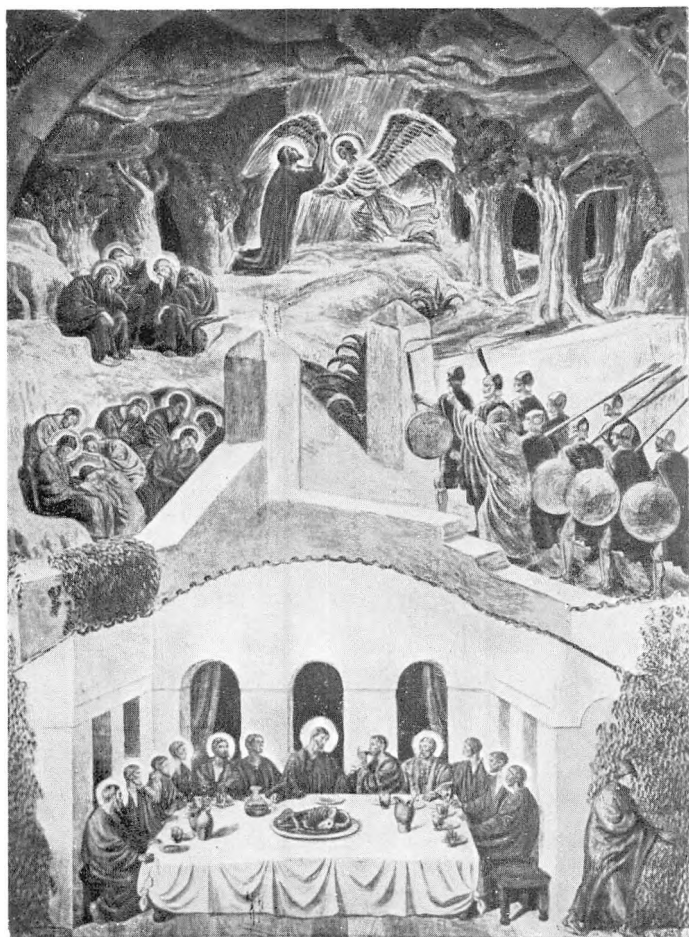


## JESUS HOS MARTHA OG MARIA

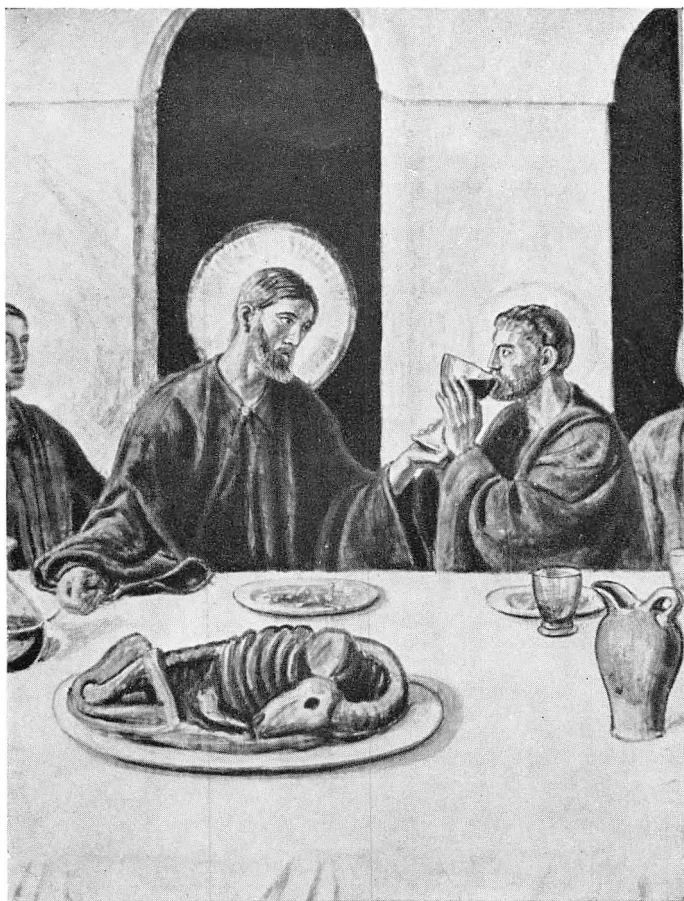


## KRISTI INDTOG





## NADVERENS INDSTIFTELSE KRISTUS I GETHSEMANE



## NADVEREN INDSTIFTES



## KORSFÆSTELSEN



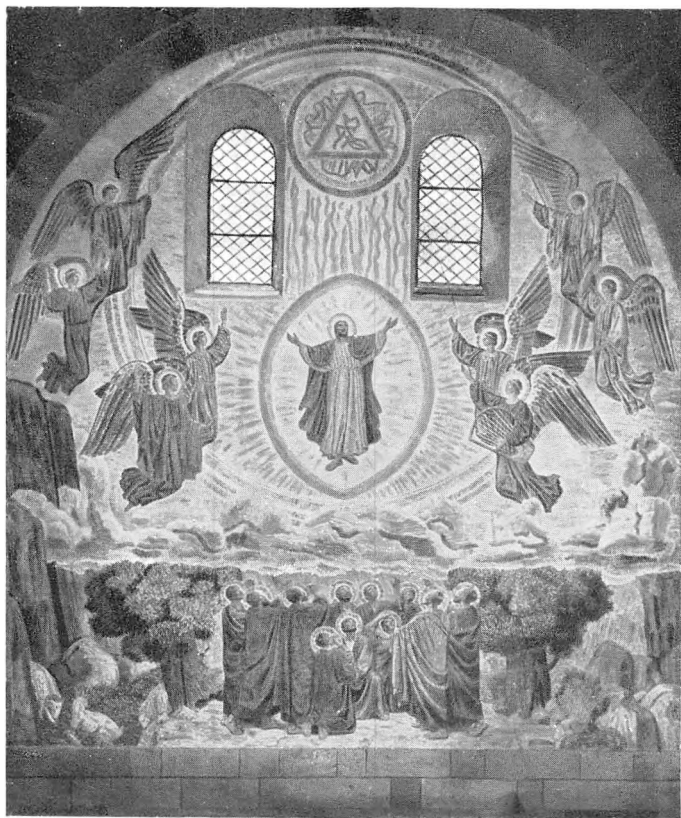


## JESU OPSTANDELSE OG UDGANGEN AF DØDSRIGET

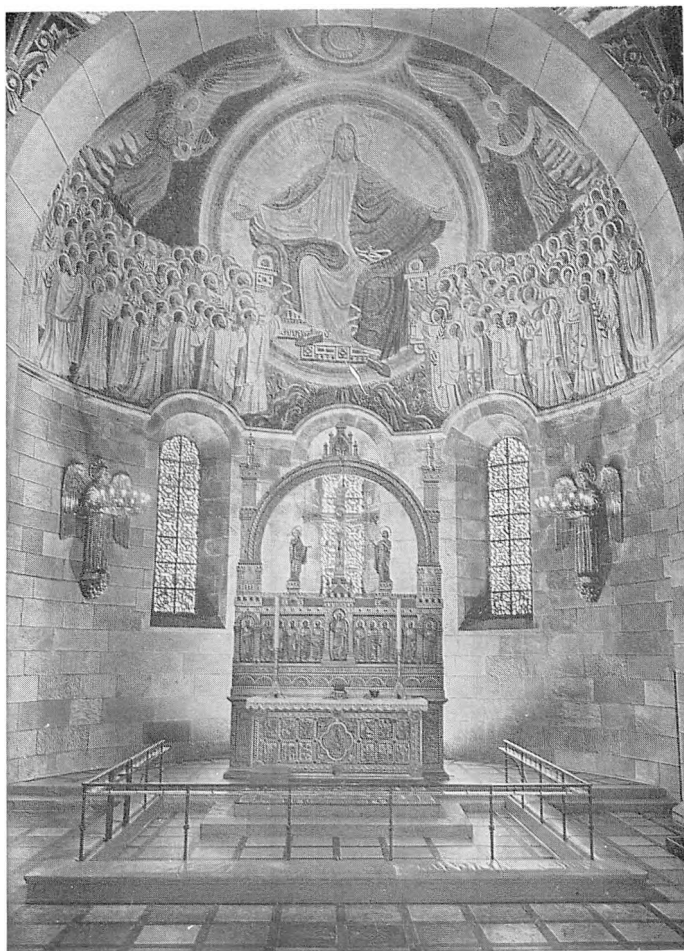




## ENGLENE VED HIMMELPORTEN



## HIMMELFARTEN



## DOMKIRKENS APSIS



Nærværende bog, der udgives af Viborg Domkirke,  
indeholder 37 billeder,  
udvalg af *P. Skovgaard* og tidligere  
offentliggjort i dennes  
»Viborg Domkirke, Joakim Skovgaards  
Malerier« (1957).

De nye billeder side 23, 27 og 50 er leveret  
af fotograf *C. J. Zachø*, Viborg.

---

En fortegnelse over alle  
billederne findes i *Viborg Domkirke*. Kort vejledning  
af Domprovst Høirup.



Joakim Skovgaard:

»Minder fra barndom og ungdom«

ved Henning Høirup

Skovgaard-Museets Forlag 1962

---

Skovgaard-Museet i Viborg

(Sct. Mogensgade 3 - på Domkirkepladsen)

rummer righoldige samlinger af Joakim Skovgaards  
og Skovgaard-slægtens kunst

*Abningstider:*

Kl. 10,00—17,00 hele året